

Anmeldelser

Det store svigt

Kjeld Hansen. Beretningen om hundrede års naturfredning i Danmark. 464 sider, talrige fotos og andre illustrationer, indb. Gads Forlag, 2017. ISBN 978-87-12-056629-4. Pris: 399 kr. i Naturbutikken.

Hvor er det imponerende, og hvor er det flot og relevant, at naturfredningernes 100 års jubilæum i Danmark fejres med udgivelsen af dette digre værk med en vægt på 2,3 kg og i A4-format. Man kan blive helt overvældet af omfanget, men når man først får begyndt, er det næsten som at læse en kriminalroman, og man har svært ved at stoppe igen. Kjeld er en skarp og kritisk forfatter, der skriver enormt godt, og utallige er de større og mindre fortrædeligheder mod Danmarks natur og naturfredningerne, som han indvier os i. Og han er gået grundigt til værks. Det kan man se af det store kildemateriale, han har undersøgt både i form af litteratur, aktindsigter hos myndigheder og interviews med nøglepersoner. Det er hårrejsende, hvad der er sket i tidens løb – for os, der elsker fugle og natur. Og det skal vi naturligvis lære af og blive klogere, så vi fremadrettet kan bruge det til en bedre bevarelse af fuglelivet og naturen både med fredninger, opkøb, generel beskyttelse og EU-beskyttelse af arter og naturområder mv.

Bogen er inddelt i en prolog om Pandoras æske, 1. del om Det forsvundne er en drøm, 2. del om Herfra hvor vi står, 3. del om Naturfredning for fremtiden, og en epilogs med titlen Hvis vi skal have naturfredning.

Prologen indledes med, at der ifølge Miljøstyrelsens fredningsregister er behandlet 5797 fredningssager i Danmark i de forløbne hundrede år. Det viser sig at være noget af en tilsnigelse. Mange af sagerne viser sig at være ophævede og afviste sager, deklarerationer i fx dispensationer fra skovbyggelinjen, og 1787 sager om fredning af kirkeomgivelser. Anvendes de internationale kriterier for, hvad der kan kaldes en naturfredning, er der blot gennemført 1843 naturfredninger i Danmark siden 1917.

Første del i bogen er en malende beskrivelse af, hvordan det er gået til, at vi har så lidt natur tilbage i Danmark i dag, som det er tilfældet. I 1800-tallet blev de såkaldt skadelige dyr og fugle forfulgt og udryddet, og den omfattende opdyrkning og tilplantning af de udstrakte hedearealer fandt sted samtidig med den første landvindingsbølge, der bl.a. tørlagde store søer og fjorde som Gårdbø Sø, Kolindsund, Gyldensteens Inddæmmede Strand, Rødby Fjord og ikke mindst Lammefjorden. I 1900-tallet fortsatte naturødelæggelserne i stor stil med en "flodbølge" af projekter, som det beskrives i bogen. I 1933 blev det vedtaget at give statsstøtte til grundforbedring, så det blev rentabelt at opdyrke urentabel jord som moser, enge og overdrev og at rørlægge eller kanalisere vandløb. Flere end 100 000 statsstøttede projekter omformede Danmarks natur, før støtteordningen blev aflivet i 1983. Læg hertil at landvindingsloven fra 1940 med endnu større tilskud nåede at finansiere 1700 store projekter inden afskaffelsen i 1970. "Her er" med forfatterens ord "nøglen til at forstå, hvorfor naturen er så forarmet i et af verdens rigeste lande."

Det absolutte lavpunkt for fredningsvennerne blev nået i 1960'erne med udretningen af Skjern Å, og jeg kan selv huske, hvordan jeg som ung ornitolog i teenageårene oplevede Lo-

renz Ferdinands enorme raseri over dette store naturødelæggende afvandingsprojekt. Projektet var imidlertid ikke langtidsholdbart og blev også begyndelsen til enden på den årelange statsfinansiering af ødelæggelserne i den danske natur. Det var truslen om, at de mange tyskere, der var begyndt at holde ferie i Jylland og kunne få lyst til at købe sommerhus dér, der fik Folketinget til i 1972 at afsætte 100 mio. kr. (i nutidskroner 653 mio. kr.) om året til statslige opkøb af naturområder for at sikre disse for danskerne.

Herefter fulgte "Naturfredningens korte forår", som kapitel 12 benævner perioden 1972-1998, hvor der blev brugt ganske betragtelige summer på at sikre, bevare og senere genoprette naturområder. Den periode har rigtig mange af DOFs nuværende medlemmer oplevet og har haft stor glæde af. Endelig så det ud til at gå den rigtige vej for naturen og fuglene. Det var spændende at opleve, så længe det varede. Men i det lange perspektiv blev det desværre kun en relativt kort periode, og siden 2001 har skiftende regeringer beskåret Miljøministeriets bevillinger og personale – i år er selve Miljøministeriet efter 45 år som selvstændig institution blevet nedlagt og underlagt det meget større Landbrugsministerium.

Anden del af bogen handler om konkrete sager, svigt og skandaler, og manglende økonomi. Teksten indledes med, at "Uden den frivillige indsats fra de utallige naturvenner og gennem tiden ville Danmark i dag se helt anderledes ud. Frem for alt skaffede de befolkningen fri adgang til alle landets kyster

...”, og nogle spektakulære fredninger af Skagens Gren, De himmerlandske Heder og Vestamager nævnes kort som eksempler på de store værdier, som er sikret for alle via fredninger. Men herefter tages der fat om skandaleregnerne med nogle af de største og mest omdiskuterede fredninger: Værnengene, Vest Stadil Fjord og Tøndermarsken. Og det er ikke for sarte sjæle. Disse sager er det vigtigst at lære af, men jeg savner i nogen grad omtale af fredninger, hvor det er gået godt, så vi også kan ud-drage læren af dem.

Bogens tredje del handler om naturfredning for fremtiden, om den upålidelige stat, ejerne bestemmer musikken, gør det offentlige privat, og EU som dansk naturs fremtidshåb. Fredningsinstituttets opgave var og er at yde varig sikring af afgrænsede arealer af stor naturmæssig eller kulturhistorisk værdi. Men der er næsten altid modsatrettede interesser på spil i en fredningssag, så fredningsnævnene må indvilge i kompromisløsninger mellem ejerne og dem, der har rejst fredningssagen. Det er ikke optimalt for naturindholdet, og derfor er opkøb af arealer oftest en bedre sikring af naturværdierne, fordi det er ejerne der bestemmer. Det indså DOF allerede i 1966 og etablerede Fugleværnsfonden, og året efter stiftede Danmarks Naturfredningsforening Danmarks Naturfond.

Staten har også foretaget opkøb af naturområder igennem tiderne. Men staten er ikke altid lige pålidelig og har i perioder

solgt ud af de erhvervede arealer. Det har heldigvis ført til, at nogle store fonde – hvoraf især Aage V. Jensens Fonde er velkendt i ornitologkredse – er trådt til og har spillet en afgørende rolle med opkøb, bevaring og naturgenopretning af en række store vigtige naturområder som Vejlerne, Filsø, Lille Vildmose og Gyldensteens Inddæmmede Strand. Den seneste udvikling har resulteret i et lovende offentlig/privat samarbejde mellem staten og Aage V. Jensens Fonde, Villum Fonden og Velux Fonden med oprettelsen af Den Danske Naturfond, hvis overordnede formål er at forbedre naturtilstanden og vandmiljøet i Danmark.

I epilogen gøres regnskabet op: "Tilbage står det helt store spørgsmål: Er naturfredningsinstituttet værdt at bevare? Svaret er ja. Naturfredning er det ultimative bolværk mod den handlekraftige uvidenhed. Mod de, der er parate til at sælge ud af naturen i det yndige land for en kortvarig gevinst. Naturfredningen sikrer danskernes natur for fremtiden." Stærkere kan del vel næppe siges. Og forfatteren bringer selv sit eget konstruktive bud på, hvordan det kan ske.

Læs bogen. Den er et must for alle os ornitologer og andre naturelskere, der ønsker at bevare den danske natur og at få genoprettet de tabte naturperler. Bogen er god at blive klogere af, så vi med den viden i ryggen kan arbejde på at give et rigt fugleliv og en rig natur videre til kommende generationer.

Sten Asbjørk

Rettelse til DOFT 111(3): 96-112, 2017

Forstyrrelser af vandfugle ved friluftaktiviteter tilknyttet marine og ferske vande – en oversigt

KARSTEN LAURSEN, THOMAS BREGNBALLE, OLE ROLAND THERKILDSEN, THOMAS ESKE HOLM OG RASMUS DUE

I sidste nummer af DOFT var der desværre en fejl i artiklen på side 101. Formlen for beregning af et areal, der påvirkes ved en forstyrrelse (F) af et fartøj, er angivet forkert. Den rigtige formel fra (Platteeuw & Henkis 1997) er:

$$F = (d^2 \times \pi) + (2 \times d \times h)$$

I formelen er fugleartens flugt afstand angivet ved (d) km, fartøjets hastighed er (h) km/t og $\pi = 3,14$. Som følge af fejlen er angivelserne i Fig. 5, som viser forstyrrelsesarealerne ved sejllads med forskellige typer af fritidsbåde, ligeledes forkerte. De rigtige beregninger er vist i den reviderede Fig. 5.

Reference

Platteeuw, M. & R.J.H.G. Henkens 1997: Possible impacts of disturbance to waterbirds: individuals, carrying capacity and populations. – *Wildfowl* 48: 225-236.

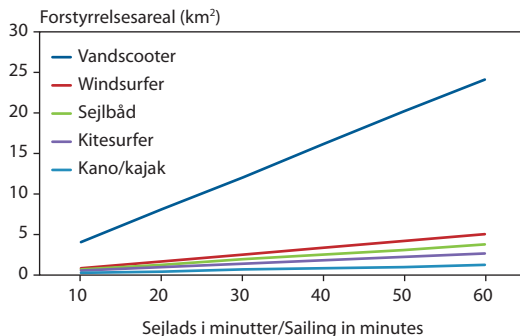

Fig. 5. Arealer som påvirkes ved forstyrrelse (forstyrrelsesarealet) ved sejllads med forskellige fritidsbåde (se Fig. 4) er beregnet for en vandfugleart med en flugt afstand på 200 m (0,2 km), og som genoptager fødesøgning efter 60 min. Det forudsættes, at fartøjernes rute forløb er fremadrettet, og at de ikke sejler frem og tilbage i samme område (se teksten).